

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 20, Sayı: 2, Sayfa: 237-252, ELAZIĞ-2010

GRUP PROJE ÇALIŞMASIYLA GRUP BECERİLERİNİN GELİŞİMİNDE LİDERİN ETKİSİ

The Effect of Leader in Developing of Group Skills with Group Project Work

Esmâ Ülkü KAYA *

ÖZET

Eğitimde en önemli konu öğrencilerin öğrenme potansiyellerini geliştirmektir. Grup proje çalışması, öğrencilerin öğrenme kapasitelerini geliştiren önemli bir araçtır. Ancak grup çalışmasının verimliliği üzerinde grup liderinin etkisi de önemli bir faktör olarak dikkate alınmalıdır. Amacımız yüksek eğitimde grup olarak çalışan grup üyelerinin grup becerilerini ne derecede geliştirdiğini ve grup liderinin grup becerilerinin gelişimine ne ölçüde katkı sağladığını görebilmektir. Bu çalışmaya, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO İşletme programının ‘satış yönetimi’ dersini alan, 2005/2006 yılının 2.döneminde 25 normal öğretim ve 33 ikinci öğretim öğrencisi ve 2006/2007 yılının 2.döneminde ise 33 normal öğretim ve 34 ikinci öğretim öğrencisi olmak üzere toplam 125 öğrenci katılmıştır. Çalışmanın sonuçları, liderin grup becerilerinin gelişiminde önemli bir rolü olduğunu ve grup proje çalışmasının grup becerilerinin gelişimine büyük ölçüde katkı sağladığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Grup Proje Çalışması, Grup Lideri, Grup Becerileri, Yüksek Eğitim

ABSTRACT

The most important matter in education is to develop the learning potential of students. Group project work is an important tool that enhance the learning capacities of students. But also group leader's effect on productivity of group work must be considered as an important factor. Our aim is to see what extent group skills of group members working as group in higher education are develop and how much group leader is contributes to developing of group skills. This study was participated to totally 125 students whose 25 of them daytime and 33 of them nighttime students in the second semester of 2005/2006 year and 33 of them daytime and 34 of them nighttime students in the second semester of 2006/2007 year in the ‘sale management’ lecture of the business program in Vocational School of Social Sciences at the University of Fırat. The results of study indicated that leader is an important role in developing of group skills and that group project work contributes to developing of group skills on a large scale.

Key Words: Group Project Work, Group Leader, Group Skills, Higher Education

* Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Elazığ; ukaya@firat.edu.tr

1. GİRİŞ

Grup proje çalışması, öğrencilerin sadece uygulamalı olarak becerilerini geliştiren bir araç olarak değil aynı zamanda derin öğrenme yaklaşımlarıyla bilgi kazanmayı sağlayan bir araç olarak görülmektedir. Ayrıca grup-temelli proje çalışması, öğrenme sorumluluğunun bir kısmını öğrenciye transfer ederek öğrenci otonomisini geliştirmeye yardımcı olmakta ve bu çalışmada öğrenciler, pasif öğrenciler olarak değil aktif öğrenciler olarak görülmektedir. Grup-temelli proje çalışması, yaşam boyu öğrenme için ihtiyaç duyulan becerilerin bazılarının gelişimine katkı sağlamaktadır (Bourner ve Diğerleri, 2001: 20).

Literatürde grup proje çalışmasıyla grup öğrenme üzerinde önemli etkisi olduğu düşünülen, diğer grup üyelerinin grup çalışmasına verdikleri katkıları (Lejk ve Wyvill, 2001: 61–72; Gatfield, 1999:365–377; Cheng ve Warren, 1999:301–314; Cheng ve Warren, 2000:243–255; Sivan, 2000:193–213; Johnston ve Miles, 2004:751–768) inceleyen birçok araştırmaya rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra yazında grup proje çalışmasının, grup becerilerinin gelişimine katkı sağladığını ve liderin gruptaki varlığını araştıran çalışmalarda mevcuttur. Örneğin, Mills çalışmasında, grup proje çalışmasını yürüten ikinci sınıf veterinerlik öğrencilerin tecrübelerini değerlemiştir. Araştırmacının çalışmasının amacı, derin öğrenmeyi teşvik etmek ve karar alma, takım çalışması ve iletişim becerileri gibi yaşam becerileri olarak adlandırdığı becerileri geliştirmektir. Yazar çalışmasının sonucunda grup proje çalışmasını; hem derin öğrenmeyi besleme hem de alternatif kullanılabilir bir değerlendirme yapma konusunda başarılı bulmuştur. Ayrıca çalışmanın sonucunda öğrenciler; projenin, takım çalışması ve etkileşim konusunda olumlu yönlerini belirtmişler ve zayıf grup dinamikleri, yetersiz hazırlanma zamanı ve zayıf katılımcılar ile ilgili olumsuz yönlerini belirtmişlerdir. Yazar, grupların çoğunluğunda liderlerin mevcut olduğunu ve öğrencilerin planlama, örgütlenme ve grup üyeleriyle çalışma yeteneklerini geliştirdiklerini tespit etmiştir (Mills, 2003:527–538). Mills ve Woodall ise; çalışmalarında müfredat programında bir değişikliklerle grup proje çalışmasına katılan benzer içerikli dersleri alan birinci ve ikinci sınıf veterinerlik öğrencilerinin verdikleri cevapları direkt ve eşzamanlı olarak kıyaslamışlardır. Araştırmacılar çalışmalarının sonucunda, cinsiyete göre cevapların analizinde erkek öğrencilerin yaratıcılıklarının büyük ölçüde geliştiğini ve gruba daha fazla katkı verdiklerini hissettiklerini belirttikleri şeklinde eğilimleri olduğunu tespit etmişler, ayrıca birinci ve ikinci sınıf öğrencilerin verdikleri cevaplar arasında da farklılık bulamamışlardır (Mills ve Woodall, 2004:477–489).

Şimşek'e göre, bir örgüt içinde faaliyette bulunan bireyleri yönlendirmek, eğitmek

ve geliştirmek zorunludur. İnsanların motive olmalarını sağlayan etkenlerden en önemlisi de onların kendilerine olan güvenlerini artıran liderlerdir. Bu nedenle lider, ilgili olduğu birey ya da gruplar için özel motivasyon stratejilerine sahip olmak zorundadır. Lider yönetici, uyumlaştırıcı, örgütleyici ve denetleyici bir yapıda olmalıdır (Şimşek, 2004:313). Grup bireylerini, grup amacı doğrultusunda etkileme ve harekete geçirme gücüne sahip olmak için liderlerin bazı özelliklere sahip olmaları gereklidir. Bu nedenle liderin örgüt ya da grup içindeki sosyal konumlarına bakılarak aşağdaki ortak özellikler sıralanabilir (Dinçer ve Fidan, 1996:335):

1.Lider, grup üyelerince izlenen kişidir. Bu izlemenin kaynağı otorite değil, üyelerin söz konusu kişiyi kabulleridir.

2. Lider, grup üyelerinin duygusal açıdan da kabullendiği kişidir. Yönetici rasyonel davranan, problem çözen ve karar veren kişi durumunda iken lider, grup üyelerinin duygularını tatmin etme ve beklentilerini karşılama özelliğine sahiptir.

3. Lider, mensup olduğu grubun amaçlarını belirleyen ve bu amaçların gerçekteşmesinde gruba en etkili biçimde yön veren kişidir.

4. Liderin temel ilgi alanı ise kendisini izleyenlerin ihtiyaçlarıdır. Lider, öncelikle grup üyelerinin bireysel ve bazen duygusal, zaman zamanda işletmenin amaçları dışında ya da bu amaçların zıddı, ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır.

Eren'e göre, yapılan araştırmaların birçoğunda ortak olan özellikler, çeşitli çevrelerden ve eğitim düzeylerinden gelen değişik kişilikteki insanların başarılı liderler olabildiklerini ortaya koymaktadır. Lideri yaratan genellikle çevre olmaktadır. Liderin kişisel özellikleri de ancak onun liderliğinin bir kısmını oluşturmaktadır. Liderin belirli bir özelliği ancak belli bir durum ya da grup ona ihtiyaç duyduğu zaman önemli olmaktadır. Değişik durumlar ve ihtiyaçlar değişik liderlik türlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir liderin davranışı belirli bir yer ve zamanda iyi olarak nitelendirilebileceği gibi, başka bir yer ve zamanda da kötü olarak değerlendirilebilir (Eren, 1991:358). Hoff, her örgütün başarısında güvenin can alıcı bir faktör olduğunu belirtmektedir. Yazar güvenli bir çevrenin; yalnızca liderler ve yöneticilerin oluşturduğu güvenle değil, bütün gruplar ve varlıklar arasında güvenin tesis edilmesiyle de sağlanabileceğini belirtmektedir. Yazara göre, liderin pozisyonu ne olursa olsun, bu güvenli çevreyi oluşturmak için ortam yaratmak liderin bir rolü olarak görölmektedir (Hoff, 1999:319). Bu nedenle grup proje çalışmalarında her grupta liderin varlığı, diğer grup üyelerinin grup çalışmasının başarılı olarak sonuçlanacağına dair gruba ve grup çalışmasına daha fazla katkı sağlayacaklarına dair kendilerine olan güvenlerini artırabilir.

London ve Sessa; grup liderlerinin, kolaylaştırıcılarının ve grup üyelerinin, etkili şekilde grubun öğrenmesine, grup içerisinde bireyin öğrenmesine ve daha büyük kurum öğrenmesine nasıl yardım edeceklerini çalışmalarında incelemişlerdir. Yazarlara göre, lider, kolaylaştırıcı ya da grup üyeleri öğrenme dürtüsünü ve öğrenmeye hazırlığı teşhis edebilmekte ve grup öğrenmesini desteklemek için de aracılıkları düzenleyebilmektedirler. Araştırmacılar bu aracılıkların, grubun dikkatini belirli dürtüye yönlendireceğini, grubun öğrenmeye hazır olmasına yardım edebileceğini, gruba gerekli kaynakları sağlayabileceğini ve öğrenme sürecine destek olabileceğini belirtmektedirler. Ayrıca yazarlar, dürtü, öğrenmeye hazırlığı geliştirme, kaynakları sağlama ve öğrenmeyi gerçekleştirmeyi açıklayarak uyum (adaptive) sağlayıcı, bütünleştirici (generative) ve dönüştürücü (transformative) öğrenme şekillerini açıklamışlardır. Yazarlar bu süreçleri anlamının; grup kolaylaştırıcıları, koçları ve danışmanları gibi hizmet eden grup üyelerine, liderlere ve insan kaynakları uzmanlarına grup süreçlerini teşhis etme ve sürekli öğrenen bir grup kültürünü besleme konusunda yardım edebileceğini belirtmektedirler (London ve Sessa, 2007:651–669).

2. METOT

Metot bölümü; grupların biçimlendirilmesi ve verilerin toplanması, çalışmanın amacı, araştırma hipotezleri ve istatistiksel analiz başlıklarından oluşmaktadır.

2.1. Grupların Biçimlendirilmesi ve Verilerin Toplanması

Çalışma, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO işletme programında farklı yıllarda (2005/2006 ve 2006/2007 yılı bahar dönemi) ‘Satış Yönetimi’ dersini alan 2.sınıf öğrencilerini kapsamaktadır. ‘Satış Yönetimi’ dersi içerik açısından ‘Pazarlama İlkeleri’ dersinin devamı olarak düşünüldüğünden, güz döneminde ‘Pazarlama İlkeleri’ dersini alan öğrenciler en yüksekten en düşük nota doğru sıralanmış, daha sonra her gruptan bir öğrenci alınarak beşer kişilik gruplar oluşturulmuştur. Dolayısıyla beş kişilik gruptaki her birey, her gruptan alınan ve farklı başarı seviyesini temsil eden bir öğrenciyi temsil etmektedir. Grupların oluşturulmasında Mills’in (2003) çalışmasına benzer bir yol izlenmiştir. Grup proje çalışmasının sonunda katılımcı öğrencilere anket formu-Mills çalışmasında; Garvin ve Diğerlerinin (1995) dizayn ettiği, Bourner ve Diğerlerinin (2001) kullandığı anket formuna benzer olan ve iki sorunun ilave edildiği bir anket formunu kullanmıştır (Mills, 2003:529). Çalışmamızda proje çalışması sonunda öğrenciler, Mills ve Woodall’ın (2004) (daha önce Mills’in (2003) çalışmasında kullandığı) çalışmalarında kullandıkları 19 sorudan oluşan anket formunu doldurmuşlardır-uygulanmıştır. Bu çalışmaya 2005/2006 yılının 2.döneminde, 25 normal öğretim ve 33 ikinci öğretim

öğrencisi ve 2006/2007 yılının 2. döneminde ise 33 normal öğretim ve 34 ikinci öğretim öğrencisi olmak üzere toplam 125 öğrenci katılmıştır. Anket formu; katılımcının proje öncesi ve proje sonrası grup çalışması ile ilgili düşüncelerini, katılımcının gruba katkısını, katılımcının grubu değerlemesini, grubun diğer üyelerinin gruba katkılarını, katılımcının grup çalışmasında önemli görülen becerilerini geliştirme derecesini ve bu becerilerin ihtiyaç duyulan geliştirilme derecesini ölçen bir kısmı kapalı, bir kısmı ise açık uçlu olmak üzere toplam 19 sorudan oluşmaktadır.

2.2. Çalışmanın Amacı

Liderin gruptaki bireyleri ve genel olarak grubu etkilediği düşünülürse grup proje çalışmasında liderin varlığı önemlidir. Bu nedenle ilgili çalışmada öncelikle gruptaki bir liderin varlığı ile grup üyesinin proje başlangıcı ve sonucu grup çalışması ile ilgili düşünceleri arasında ve gruptaki bir liderin varlığı ile bireyin proje çalışması esnasında grup çalışmasındaki becerilerini geliştirebilmesine ve gelişime ihtiyaç duydukları becerilerine ilişkin düşünceleri arasında ilişkiyi test edebilmek amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada proje çalışmasıyla grup üyelerinin geliştirdikleri ve gelişime ihtiyaç duydukları grup becerileri arasındaki açığı ölçmek amaçlanmıştır.

2.3. Araştırma Hipotezleri

Çalışmayla ilgili hipotezler aşağıdaki gibidir:

- H1a:** Grup proje katılımcılarının proje sonundaki düşünceleri ile grubun liderlik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H1b:** Grup proje katılımcılarının proje başlangıcındaki düşünceleri ile grubun liderlik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H1c:** Grup proje katılımcılarının proje çalışması esnasında ilgili alanlarda becerilerini geliştirmesi ile grubun liderlik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H1d:** Grup proje katılımcılarının proje çalışması esnasında ilgili alanlarda becerilerini geliştirmeye ihtiyacı olduğunun farkına varması ile grubun liderlik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.
- H2:** Grup proje çalışması katılımcıların problem çözme becerilerini geliştirir.
- H3:** Grup proje çalışması katılımcıların araştırma yapma becerilerini geliştirir.
- H4:** Grup proje çalışması katılımcıların veriyi analiz etme becerilerini geliştirir.
- H5:** Grup proje çalışması katılımcıların yazılı biçimde bilgiyi sunma becerilerini geliştirir.

H6: Grup proje çalışması katılımcıların sözlü sunum yapma becerilerini geliştirir.

H7: Grup proje çalışması katılımcıların bir grupta yer alan diğer üyelerle çalışma becerilerini (işbirliği) geliştirir.

H8: Grup proje çalışması katılımcıların planlama ve örgütlenme becerilerini geliştirir.

H9: Grup proje çalışması katılımcıların zamanını iyi yönetme becerilerini geliştirir.

2.4. İstatistiksel Analiz

Alınan cevapların analizinde SPSS-13 kullanılmıştır. Wilcoxon işaretli sıralar testi ya da Wilcoxon eşleştirilmiş çiftler testi olarak bilinen bu teknik, ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu test, ilişkili iki ölçüm setine ait fark puanlarının yönünün yanı sıra miktarlarını da dikkate almaktadır (Büyüköztürk, 2002:156). Çalışmada ilişkili iki ölçüm seti olan grup çalışması ile ilgili grup üyelerinin becerilerini geliştirmeleri ile becerilerindeki gelişim ihtiyacını tanımlamaları arasındaki farkın anlamlılığı Wilcoxon işaretli sıralar analiziyle test edilmiştir. Ayrıca grubun liderlik durumu ile grup proje katılımcılarının proje esnasında ilgili alanlarda becerilerini geliştirmesi ve becerilerini geliştirmeye ihtiyacı olduğunun farkına varması arasında ve grubun liderlik durumu ile grup proje katılımcılarının proje sonundaki ve başlangıcındaki düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ölçümünde ise ki-kare testi uygulanmıştır.

Ki-kare testinde, serbestlik derecesinin birden büyük olduğu durumda, beklenen değeri 5'ten küçük gözenek sayısı %20'yi aşıyorsa ve araştırmacının denek sayısını artırması imkânsız ise, ilgili satır ya da sütunun düzeylerinde mantıklı ise birleştirme yapılabilir (Büyüköztürk, 2002:142). Çalışmada aşağıdaki birleştirmeler yapılmıştır:

1. Tablo 2'de; 1.,2., 4. değişkenlerin 'çok düşük' ve 'düşük' dereceleri 'düşük' derecesi altında; 3., 5.,6. ve 7. değişkenlerin 'çok düşük', 'düşük' ve 'orta' dereceleri 'düşük ve orta' derecesi altında birleştirilmiştir.
2. Tablo 3'te; 1., 2., 3., 5., 6. ve 7. değişkenlerin 'çok düşük', 'düşük' ve 'orta' dereceleri 'düşük ve orta' derecesi altında ve 4. değişkenin ise 'çok düşük' ve 'düşük' dereceleri 'düşük' derecesi altında birleştirilmiştir.
3. Tablo 4'te ise; bütün sekiz değişkenin 'çok düşük', 'düşük' ve 'orta' dereceleri 'düşük ve orta' derecesi altında birleştirilmiştir.
4. Tablo 5'te; 2. değişkenin 'fazla' ve 'çok fazla' dereceleri 'fazla' derecesi altında birleştirilmiştir.

3. SONUÇLAR

Sonuçlar bölümü; tanımlayıcı analiz ve ilişki test analizleri başlıklarından oluşmaktadır.

3.1. Tanımlayıcı Analiz

Tablo 1, grup proje katılımcılarının katılım yılı ile cinsiyete göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 1. Grup Proje Katılımcılarının Katıldıkları Yıla ve Cinsiyete Göre Gösterdiği Dağılım

Öğretim Yılı	Öğretim Şekli	Yüzde	n
2005/2006 Yılı	Normal Öğretim	20.0	25
	İkinci Öğretim	26.4	33
	Toplam	46.4	58
2006/2007 Yılı	Normal Öğretim	26.4	33
	İkinci Öğretim	27.2	34
	Toplam	53.6	67
	Genel Toplam	100.0	125
Cinsiyet	Erkek	50.4	63
	Kadın	49.6	62
	Toplam	100.0	125

Tablo 1'e göre çalışmaya katılan öğrencilerin %50.4'ünü 'erkekler' ve %49.6'sını ise 'kadınlar' oluşturmaktadır. Ayrıca katılımcıların %46.4'ü 2005/2006 yılındaki ve %53.6'sı ise 2006/2007 yılındaki öğrencilerden oluşmaktadır.

3.2. İlişki Test Analizleri

Grup proje katılımcılarının; Tablo 2 grubun liderlik durumuna göre proje başlangıcındaki, Tablo 3 grubun liderlik durumuna göre proje sonundaki, Tablo 4 grubun liderlik durumuna göre proje çalışmasıyla geliştirdikleri becerilerine ilişkin, Tablo 5 grubun liderlik durumuna göre proje çalışmasıyla gelişime ihtiyaç duydukları becerilerine ilişkin düşüncelerinin dağılımını vermektedir. Tablo 6 ise proje katılımcılarının geliştirdiği ve geliştirmesi gereken becerilerinin kıyaslanmasına ait Wilcoxon işaretli sıralar testi sonucunu göstermektedir.

Tablo 2. Grup Proje Çalışmasındaki Katılımcıların Grubun Liderlik Durumuna Göre Proje Başlangıcındaki Düşüncelerine İlişkin Ki-Kare Sonuçları

Değişkenler	Dereceler	Frekans (%)		Frekans (%)	X ²	P
		Liderli Grup	Lidersiz Grup	Toplam		
1. Çalışılan konu hakkındaki bilgi düzeyi	Düşük	23 (69.7)	10(30.3)	33(100.0)	3.210	.360
	Orta	17(51.5)	16(48.5)	33(100.0)		
	Fazla	21(65.6)	11(34.4)	32(100.0)		
	Çok Fazla	19(70.4)	8(29.6)	27(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
2. Kendine olan güven düzeyi	Düşük	14(53.8)	12(46.2)	26(100.0)	4.344	.227
	Orta	23(60.5)	15(39.5)	38(100.0)		
	Fazla	20(62.5)	12(37.5)	32(100.0)		
	Çok Fazla	23(79.3)	6(20.7)	29(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
3. Esnek düşünce tarzı düzeyi	Düşük ve Orta	31(53.4)	27(46.6)	58(100.0)	5.115	.077
	Fazla	32(74.4)	11(25.6)	43(100.0)		
	Çok Fazla	16(69.6)	7(30.4)	23(100.0)		
	Toplam	79(63.7)	45(36.3)	124(100.0)		
1.Bağımsız çalışabilme düzeyi	Düşük	16(66.7)	8(33.3)	24(100.0)	2.178	.536
	Orta	18(56.3)	14(43.8)	32(100.0)		
	Fazla	26(61.9)	16(38.1)	42(100.0)		
	Çok Fazla	20(74.1)	7(25.9)	27(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
2. Çalışma konusundaki beceri düzeyi	Düşük ve Orta	27(64.3)	15(35.7)	42(100.0)	2.248	.325
	Fazla	21(55.3)	17(44.7)	38(100.0)		
	Çok Fazla	32(71.1)	13(28.9)	45(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
3. İstekli çalışabilme düzeyi	Düşük ve Orta	26(61.9)	16(38.1)	42(100.0)	.282	.869
	Fazla	27(67.5)	13(32.5)	40(100.0)		
	Çok Fazla	27(64.3)	15(35.7)	42(100.0)		
	Toplam	80(64.5)	44(35.5)	124(100.0)		
4. Yaratıcı olma düzeyi	Düşük ve Orta	27(61.4)	17(38.6)	44(100.0)	1.566	.457
	Fazla	23(59.0)	16(41.0)	39(100.0)		
	Çok Fazla	30(71.4)	12(28.6)	42(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		

Tablo 2’de, grup proje çalışmasındaki katılımcıların grubun liderlik durumuna göre proje başlangıcındaki düşüncelerine ait Ki-Kare sonuçları görülmektedir. Ancak tablo’da görüldüğü gibi değişkenler ile grubun bir lidere sahip olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu nedenle ‘grup proje katılımcılarının proje başlangıcındaki düşünceleri ile grubun liderlik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır’ şeklinde belirlenen **hipotez 1b** reddedilecektir.

Tablo 3. Grup Proje Çalışmasındaki Katılımcıların Grubun Liderlik Durumuna Göre Proje Sonundaki Düşüncelerine İlişkin Ki-Kare Sonuçları

Değişkenler	Dereceler	Frekans (%)		Frekans (%)	X ²	P
		Liderli Grup	Lidersiz Grup	Toplam		
1. Çalışılan konu hakkındaki bilgi düzeyi	Düşük ve Orta	9(39.1)	14(60.9)	23(100.0)	8.444	.015
	Fazla	27(64.3)	15(35.7)	42(100.0)		
	Çok Fazla	44(73.3)	16(26.7)	60(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
2. Kendine olan güven düzeyi	Düşük ve Orta	19(55.9)	15(44.1)	34(100.0)	3.430	.180
	Fazla	22(57.9)	16(42.1)	38(100.0)		
	Çok Fazla	38(73.1)	14(26.9)	52(100.0)		
	Toplam	79(63.7)	45(36.3)	124(100.0)		
3. Esnek düşünce tarzı düzeyi	Düşük ve Orta	20(52.6)	18(47.4)	38(100.0)	4.548	.103
	Fazla	29(63.0)	17(37.0)	46(100.0)		
	Çok Fazla	31(75.6)	10(24.4)	41(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
4. Bağımsız çalışabilme düzeyi	Düşük	14(60.9)	9(39.1)	23(100.0)	1.520	.678
	Orta	19(73.1)	7(26.9)	26(100.0)		
	Fazla	21(58.3)	15(41.7)	36(100.0)		
	Çok Fazla	25(64.1)	14(35.9)	39(100.0)		
	Toplam	79(63.7)	45(36.3)	124(100.0)		
5. Çalışma konusundaki beceri düzeyi	Düşük ve Orta	19(54.3)	16(45.7)	35(100.0)	2.039	.361
	Fazla	30(66.7)	15(33.3)	45(100.0)		
	Çok Fazla	31(68.9)	14(31.1)	45(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
6. İstekli çalışabilme düzeyi	Düşük ve Orta	25(58.1)	18(41.9)	43(100.0)	1.166	.558
	Fazla	27(65.9)	14(34.1)	41(100.0)		
	Çok Fazla	27(69.2)	12(30.8)	39(100.0)		
	Toplam	79(64.2)	44(35.8)	123(100.0)		
7. Yaratıcı olma düzeyi	Düşük ve Orta	22(52.4)	20(47.6)	42(100.0)	3.735	.154
	Fazla	22(68.8)	10(31.3)	32(100.0)		
	Çok Fazla	36(70.6)	15(29.4)	51(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		

Tablo 3, grup proje çalışmasındaki katılımcıların grubun liderlik durumuna göre proje sonundaki düşüncelerine ilişkin Ki-Kare sonuçlarını göstermektedir. Tabloda görüldüğü gibi istatistiksel olarak tek anlamlı sonuç 1. ($x^2 = 8.444, p < .05$) değişken ile grubun liderlik durumu arasında söz konusudur. Başka bir deyişle, grup üyesinin ‘çalışılan konu hakkındaki bilgisi’ üzerinde grubun bir liderinin varlığı ya da yokluğu etkili olmaktadır. Tabloya göre, liderli bir grupta ‘çalışılan konu hakkında bilgi düzeyi’ yükselirken, lidersiz gruplarda bu düzey düşmektedir. Bu durumda ‘grup proje katılımcılarının proje sonundaki düşünceleri ile grubun liderlik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır’ şeklindeki **hipotez 1a** kabul edilecektir.

Tablo 4. Proje Katılımcılarının Grubun Liderlik Durumuna Göre Proje Çalışması Esnasında Geliştirdiği Becerilerine İlişkin Düşüncelerinin Ki-Kare Sonuçları

Değişkenler	Dereceler	Frekans (%)		Frekans (%)	X ²	P
		Liderli Grup	Lidersiz Grup	Toplam		
'Grup proje çalışmasıylaalanında kendimi geliştirdim.'	Düşük ve Orta	19(55.9)	15(44.1)	34(100.0)	2.535	.282
	Fazla	29(61.7)	18(38.3)	47(100.0)		
	Çok Fazla	32(72.7)	12(27.3)	44(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
1. Problem çözme becerileri	Düşük ve Orta	5(38.5)	8(61.5)	13(100.0)	5.142	.076
	Fazla	23(60.5)	15(39.5)	38(100.0)		
	Çok Fazla	52(70.3)	22(29.7)	74(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
2. Araştırma yapma becerileri	Düşük ve Orta	28(56.0)	22(44.0)	50(100.0)	2.528	.282
	Fazla	28(71.8)	11(28.2)	39(100.0)		
	Çok Fazla	24(66.7)	12(33.3)	36(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
3. Veri analizi becerileri	Düşük ve Orta	7(50.0)	7(50.0)	14(100.0)	1.405	.495
	Fazla	27(64.3)	15(35.7)	42(100.0)		
	Çok Fazla	46(66.7)	23(33.3)	69(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
4.Yazılı biçimde bilgiyi sunma becerileri	Düşük ve Orta	23(56.1)	18(43.9)	41(100.0)	2.068	.356
	Fazla	19(63.3)	11(36.7)	30(100.0)		
	Çok Fazla	38(70.4)	16(29.6)	54(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
5.Sözlü sunum becerileri	Düşük ve Orta	15(40.5)	22(59.5)	37(100.0)	12.950	.002
	Fazla	25(78.1)	7(21.9)	32(100.0)		
	Çok Fazla	40(71.4)	16(28.6)	56(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
6.Gruptaki diğer üyelerle çalışabilme becerileri	Düşük ve Orta	10(37.0)	17(63.0)	27(100.0)	12.603	.002
	Fazla	22(62.9)	13(37.1)	35(100.0)		
	Çok Fazla	48(76.2)	15(23.8)	63(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
7.Planlama ve örgütleme becerileri	Düşük ve Orta	13(38.2)	21(61.8)	34(100.0)	16.311	.000
	Fazla	30(65.2)	16(34.8)	46(100.0)		
	Çok Fazla	37(82.2)	8(17.8)	45(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
8.Zaman yönetimi becerileri	Düşük ve Orta	13(38.2)	21(61.8)	34(100.0)	16.311	.000
	Fazla	30(65.2)	16(34.8)	46(100.0)		
	Çok Fazla	37(82.2)	8(17.8)	45(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		

Tablo 4, proje katılımcılarının grubun liderlik durumuna göre proje çalışması esnasında geliştirdiği becerilerine ilişkin düşüncelerine ait Ki-Kare sonuçlarını göstermektedir. İstatistiksel olarak en anlamlı sonuçlar ise 6. ($x^2 = 12.950$, $p < .05$), 7. ($x^2 = 12.603$, $p < .05$) ve 8. ($x^2 = 16.311$, $p < .05$) değişkenlerden elde edilmiştir. Tabloya göre; grup katılımcılarının 'gruptaki diğer üyelerle çalışabilme', 'planlama ve örgütleme' ve 'zaman yönetimi' becerilerinin gelişimi grubun lidere sahip olup olmamasına göre farklılık göstermektedir. Başka bir ifadeyle liderli bir grupta 'gruptaki diğer kişilerle çalışabilme', 'planlama ve örgütleme' ve 'zaman yönetimi' becerilerinin gelişim düzeyi

artarken, lidersiz grupta bu becerilerin gelişim düzeyleri düşmektedir. Bu sonuçlara göre, ‘grup proje katılımcılarının proje çalışması esnasında ilgili alanlarda becerilerini geliştirmesi ile grubun liderlik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır’ şeklindeki **hipotez 1c** kabul edilecektir.

Tablo 5. Proje Katılımcılarının Grubun Liderlik Durumuna Göre Proje Çalışması Esnasında Gelişime İhtiyaç Duydukları Becerilerine İlişkin Düşüncelerinin Ki-Kare Sonuçları

Değişkenler	Dereceler	Frekans (%)		Frekans (%)	X ²	P
		Liderli Grup	Lidersiz Grup	Toplam		
‘Grup proje çalışmasıyla.... alanında gelişime ihtiyacım olduğunu belirledim.’	Çok Düşük	26(74.3)	9(25.7)	35(100.0)	3.929	.416
	Düşük	19(57.6)	14(42.4)	33(100.0)		
	Orta	12(63.2)	7(36.8)	19(100.0)		
	Fazla	5(45.5)	6(54.5)	11(100.0)		
	Çok Fazla	18(66.7)	9(33.3)	27(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
1. Problem çözme becerileri	Çok Düşük	47(75.8)	15(24.2)	62(100.0)	8.229	.042
	Düşük	13(56.5)	10(43.5)	23(100.0)		
	Orta	5(41.7)	7(58.3)	12(100.0)		
	Fazla	15(53.6)	13(46.4)	28(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
2. Araştırma yapma becerileri	Çok Düşük	20(74.1)	7(25.9)	27(100.0)	4.237	.375
	Düşük	18(75.0)	6(25.0)	24(100.0)		
	Orta	22(56.4)	17(43.6)	39(100.0)		
	Fazla	7(53.8)	6(46.2)	13(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
3. Veri analizi becerileri	Çok Düşük	43(75.4)	14(24.6)	57(100.0)	6.110	.191
	Düşük	11(55.0)	9(45.0)	20(100.0)		
	Orta	7(50.0)	7(50.0)	14(100.0)		
	Fazla	4(57.1)	3(42.9)	7(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
4. Yazılı biçimde bilgiyi sunma becerileri	Çok Düşük	35(72.9)	13(27.1)	48(100.0)	13.787	.008
	Düşük	21(80.8)	5(19.2)	26(100.0)		
	Orta	15(57.7)	11(42.3)	26(100.0)		
	Fazla	4(36.4)	7(63.6)	11(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
5. Sözlü sunum becerileri	Çok Düşük	36(78.3)	10(21.7)	46(100.0)	11.449	.022
	Düşük	18(72.0)	7(28.0)	25(100.0)		
	Orta	11(42.3)	15(57.7)	26(100.0)		
	Fazla	4(50.0)	4(50.0)	8(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
6. Gruptaki diğer üyelerle çalışabilme becerileri	Çok Düşük	36(78.3)	10(21.7)	46(100.0)	11.449	.022
	Düşük	18(72.0)	7(28.0)	25(100.0)		
	Orta	11(42.3)	15(57.7)	26(100.0)		
	Fazla	4(50.0)	4(50.0)	8(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		

Tablo 5'in Devamı

Değişkenler	Dereceler	Frekans (%)		Frekans (%)	X ²	P
		Liderli Grup	Lidersiz Grup	Toplam		
7. Planlama ve örgütlenme becerileri	Çok Düşük	42(79.2)	11(20.8)	53(100.0)	19.553	.001
	Düşük	15(71.4)	6(28.6)	21(100.0)		
	Orta	7(31.8)	15(68.2)	22(100.0)		
	Fazla	2(28.6)	5(71.4)	7(100.0)		
	Çok Fazla	14(63.6)	8(36.4)	22(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		
8. Zaman yönetimi becerileri	Çok Düşük	33(86.8)	5(13.2)	38(100.0)	13.680	.008
	Düşük	15(62.5)	9(37.5)	24(100.0)		
	Orta	13(50.0)	13(50.0)	26(100.0)		
	Fazla	3(42.9)	4(57.1)	7(100.0)		
	Çok Fazla	16(53.3)	14(46.7)	30(100.0)		
	Toplam	80(64.0)	45(36.0)	125(100.0)		

Tablo 5'te, proje katılımcılarının grubun liderlik durumuna göre proje çalışması esnasında gelişime ihtiyaç duydukları becerileri ile ilgili düşüncelerine ait Ki-Kare sonuçları verilmiştir. Tablo incelendiğinde 2. ($x^2=8.229, p<.05$), 5. ($x^2=13.787, p<.05$), 6. ($x^2=11.449, p<.05$), 7. ($x^2=19.553, p<.05$) ve 8. ($x^2=13.680, p<.05$) değişkenlerin sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Başka bir deyişle liderli bir grupta 'araştırma yapma', 'sözlü sunum', 'gruptaki diğer üyelerle çalışabilme', 'planlama ve örgütlenme' ve 'zaman yönetimi' becerilerinin gelişim ihtiyacını tanımlama düzeyi düşerken, lidersiz gruplarda bu gelişim ihtiyacını tanımlama düzeyi artmaktadır. Bu sonuçlara göre; 'grup proje katılımcılarının proje çalışması esnasında ilgili alanlarda becerilerini geliştirmeye ihtiyacı olduğunun farkına varması ile grubun liderlik durumu arasında anlamlı bir ilişki vardır' şeklindeki **hipotez 1d** kabul edilecektir.

Tablo 6. Grup Proje Katılımcılarının Grup Çalışması ile İlgili Geliştirdiği Beceriler ile Geliştirmesi Gereken Becerilerinin Karşılaştırılmasına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Değişkenler	Beceri Gelişimi-Beceri Gelişim İhtiyacı	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	P
Problem çözme becerileri	Negatif Sıra	38	26.95	1024.00	6.02*	.000
	Pozitif Sıra	71	70.01	4971.00		
	Eşit	16	-	-		
	Toplam	125	-	-		
Araştırma yapma becerileri	Negatif Sıra	27	18.50	499.50	8.21*	.000
	Pozitif Sıra	91	71.66	6521.50		
	Eşit	7	-	-		
	Toplam	125	-	-		

Tablo 6'nın Devamı

Değişkenler	Beceri Gelişimi-Beceri Gelişim İhtiyacı	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	P
Veri analizi becerileri	Negatif Sıra	41	39.21	1607.50	3.79*	.000
	Pozitif Sıra	64	61.84	3957.50		
	Eşit	20	-	-		
	Toplam	125	-	-		
Yazılı biçimde bilgiyi sunma becerileri	Negatif Sıra	34	24.44	831.00	7.56*	.000
	Pozitif Sıra	88	75.82	6672.00		
	Eşit	3	-	-		
	Toplam	125	-	-		
Sözlü sunum becerileri	Negatif Sıra	31	27.73	859.50	6.61*	.000
	Pozitif Sıra	79	66.40	5245.50		
	Eşit	15	-	-		
	Toplam	125	-	-		
Gruptaki diğer üyelerle çalışabilme becerileri	Negatif Sıra	34	33.81	1149.50	6.00*	.000
	Pozitif Sıra	79	66.98	5291.50		
	Eşit	12	-	-		
	Toplam	125	-	-		
Planlama ve örgütleme becerileri	Negatif Sıra	32	29.05	929.50	6.88*	.000
	Pozitif Sıra	84	69.72	5856.50		
	Eşit	9	-	-		
	Toplam	125	-	-		
Zaman yönetimi becerileri	Negatif Sıra	39	30.10	1174.00	5.65*	.000
	Pozitif Sıra	71	69.45	4931.00		
	Eşit	15	-	-		
	Toplam	125	-	-		

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 6, katılımcıların grup çalışması ile ilgili geliştirdikleri ve geliştirmeleri gereken becerileri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçlarını vermektedir. Analiz sonuçları, araştırmaya katılan öğrencilerin sekiz alandaki grup becerisini grup çalışması aracılığıyla geliştirmeleri ve bu becerilerde ihtiyaç duydukları gelişimleri tanımlamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir ($z=6.02$, $p<.05$; $z=8.21$, $p<.05$; $z=3.79$, $p<.05$; $z=7.56$, $p<.05$; $z=6.61$, $p<.05$; $z=6.00$, $p<.05$; $z=6.88$, $p<.05$; $z=5.65$, $p<.05$). Sıra toplamları dikkate alındığında, bu farkın ilgili grup becerilerini grup çalışması ile geliştirmeleri lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, grup çalışmasının katılımcıların grup çalışması ile ilgili becerilerini geliştirmede önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. En fazla gelişim, 'araştırma yapma becerileri' ile 'yazılı biçimde bilgiyi sunma becerilerinde' görülmektedir. En düşük gelişim ise 'veri analiz becerilerinde' olduğu görülmektedir. Bu test sonuçlarına göre grup proje çalışması katılımcının 'problem çözme'(hipotez 2), 'araştırma yapma'(hipotez 3), 'veriyi analiz etme'(hipotez 4), 'yazılı biçimde bilgiyi sunma'(hipotez 5), 'sözlü sunum yapma' (hipotez 6), 'bir grupta yer alan diğer üyelerle çalışma'(hipotez 7), 'planlama ve örgütleme'(hipotez 8) ve 'zamanı iyi yönetme' (hipotez 9) becerilerini geliştirir şeklindeki hipotezler kabul edilecektir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bir örgüt içerisinde ister kendiliğinden ister bilinçli olarak oluşturulmuş olsun gruplar; belirlenen grup amacı yönünde harekete geçmeye grup liderinin rehberliğinde hazırdır. Ancak grup ve kurumları oluşturan insanlar farklı görüş, düşünce ve eğilimlere, farklı çevrelerden edindikleri bilgi ve tecrübelerle sahiptirler. Bu durum ise, onların farklı amaçlara, inançlara ve tutumlara sahip olmaları sonucunu doğurmaktadır. Farklı kültürel mozaiğe sahip bireyleri belirli amaçlar, normlar, değerler ve kültür ortamına sahip işletme içinde bir arada tutmak ve verimli bir şekilde çalıştırmak, liderlik bilgisini ve becerisini gerektirmektedir (Şimşek ve Fidan, 2005: 41). Bu nedenle çalışmada grup üyelerinin proje başlangıcında/sonunda proje ile ilgili düşünceleri ve grup üyelerinin grup becerilerini geliştirmeleri ve bu becerilerdeki gelişim ihtiyacını tanımlamaları ile grup liderinin varlığı ya da yokluğunun ne derecede ilgili olduğunu görebilmek amaçlanmıştır.

Grup proje çalışmasındaki katılımcıların grubun liderlik durumuna göre proje başlangıcındaki düşüncelerine ilişkin ki-kare sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Tablo 2). Ancak sonuçlara göre grup proje çalışmasındaki katılımcının proje sonunda elde ettiği ‘çalışılan konu hakkındaki bilgi düzeyinin’, liderli grupta yükseldiği; lidersiz grupta ise düştüğü görülmektedir (Tablo 3). Başka bir ifadeyle, liderli gruplarda ‘çalışılan konu hakkında bilgi düzeyi’ olumlu yönde gelişmektedir.

Proje katılımcılarının grubun liderlik durumuna göre proje çalışması esnasında geliştirdiği ‘gruptaki diğer üyelerle çalışabilme’, ‘planlama ve örgütlenme’ ve ‘zaman yönetimi’ becerileriyle ilgili düşüncelerine ait ki-kare sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, liderli gruplarda grup üyelerinin ‘gruptaki diğer üyelerle çalışabilme’, ‘planlama ve örgütlenme’ ve ‘zaman yönetimi’ becerilerinin gelişimi olumlu yönde etkilenmektedir (Tablo 4).

Proje katılımcılarının grubun liderlik durumuna göre proje çalışması esnasında gelişime ihtiyaç duydukları ‘araştırma yapma’, ‘sözlü sunum yapma’, ‘gruptaki diğer üyelerle çalışabilme’, ‘planlama ve örgütlenme’ ve ‘zaman yönetimi’ becerilerine ilişkin düşüncelerine ait ki-kare sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Liderli gruplarda grup üyelerinin bu belirtilen alanlarda ihtiyaç duydukları gelişim düzeyi düşerken, bu becerilerdeki gelişim ihtiyacı lidersiz gruplarda artmaktadır (Tablo 5). Başka bir deyişle, liderli gruplarda özellikle bu becerilerin gelişimine çok fazla ihtiyaç duyulmamaktadır.

Grup proje katılımcılarının grup çalışması ile ilgili geliştirdiği beceriler ile geliştirmesi gereken becerilerin karşılaştırılmasına ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi

sonuçları istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Sonuçlara göre, grup üyelerinin grup çalışması yoluyla grup becerilerini geliştirdikleri ve ilgili becerilerde gelişim ile gelişime olan ihtiyacı arasında olumlu bir açığın olduğu ifade edilebilir. Ancak bu olumlu açık ‘veri analizi’ becerisinde oldukça düşükken, ‘araştırma yapma’ becerisinde en yüksek düzeydedir (Tablo 6).

Yukarıda yapılan açıklamaları özetleyerek aşağıdaki sonuçları verebiliriz:

1. Grup proje çalışmasındaki katılımcıların proje başlangıcındaki düşünceleri ile grubun liderlik durumu arasında ilişki bulunamamıştır.
2. Grup proje çalışmasındaki katılımcıların proje sonunda elde ettiği ‘çalışılan konu hakkındaki bilgi düzeyinin’ liderli gruplarda yükseldiği görülmüştür.
3. Liderli gruplarda grup üyelerinin ‘gruptaki diğer üyelerle çalışabilme’, ‘planlama ve örgütleme’ ve ‘zaman yönetimi’ becerilerindeki gelişimin olumlu yönde etkilendiği belirlenmiştir.
4. Proje çalışması esnasında grup üyelerinin gelişime ihtiyaç duydukları ‘araştırma yapma’, ‘sözlü sunum yapma’, ‘gruptaki diğer üyelerle çalışabilme’, ‘planlama ve örgütleme’ ve ‘zaman yönetimi’ becerilerinde gelişim düzeyinin lidersiz gruplarda daha fazla olduğu belirlenmiştir.
5. Son olarak da grup üyelerinin grup çalışması yoluyla grup becerilerini geliştirdikleri belirlenmiştir.

Bu sonuçlar grup çalışmasının katılımcıların grup olarak çalışma becerilerini olumlu yönde geliştirdiğini göstermektedir. Ayrıca grup liderinin varlığı da bu çalışmaya katılan grup üyelerinin özellikle proje sonucuyla ilgili düşüncelerine ve grup becerilerinin gelişimine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Bourner, Jill ve Diğerleri (2001). First-Year Undergraduate Experiences of Group Project Work. *Assessment&Evaluation in Higher Education*, Vol.26, No.1: 19–39
- Büyüköztürk, Şener (2002). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*, Pegem Yayıncılık, 2.Baskı: Ankara
- Cheng, Winnie ve Martin Warren (1999). Peer and Teacher Assessment of the Oral and Written Tasks of a Group Project. *Assessment&Evaluation in Higher Education*, Vol.24, No.3:301–314
- Cheng, Winnie ve Martin Warren (2000). Making a Difference:Using Peers to Assess Individual Students' Contributions to a Group Project. *Teaching in Higher Education*, Vol.5, No.2:243–255
- Dinçer, Ömer ve Yahya Fidan (1996). *İşletme Yönetimi*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., 1.Baskı:İstanbul
- Eren, Erol (1991). *Yönetim ve Organizasyon*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını: İstanbul
- Garvin, J.W. ve Diğerleri (1995). Group Projects for First-Year University Students: An Evaluation. *Assessment&Evaluation in Higher Education*, Vol.20, Issue:3: 273–288
- Gatfield, Terry (1999). Examining Student Satisfaction with Group Projects and Peer Assessment. *Assessment&Evaluation in Higher Education*, Vol.24, No.4: 365–377
- Hoff, Kathryn S. (1999). Leaders and Managers:Essential Skills Required within Higher Education. *Higher Education*, 38: 311–331
- Johnston, Lucy ve Lynden Miles (2004). Assessing Contributions to Group Assignments. *Assessment&Evaluation in Higher Education*, Vol.29, No.6:751–768
- Lejk, Mark ve Michael Wyvill (2001). Peer Assessment of Contributions to a Group Project: A Comparison of Holistic and Category-Based Approaches. *Assessment&Evaluation in Higher Education*, Vol.26, No.1: 61–72
- London, Manuel ve Valerie I. Sessa (2007). How Groups Learn, Continuously. *Human Resource Management*, Vol.46, No.4: 651–669
- Mills, Paul (2003). Group Project Work with Undergraduate Veterinary Science Students. *Assessment&Evaluation in Higher Education*, Vol.28, No.5:527–538
- Mills, Paul C. ve Peter F. Woodall (2004). A Comparison of the Responses of First and Second Year Veterinary Science Students to Group Project Work. *Teaching in Higher Education*, Vol.9, No.4: 477–489
- Sivan, Atara (2000). The Implementation of Peer Assessment: An Action Research Approach. *Assessment in Education*, Vol.7, No.2:193–213
- Şimşek, Muhittin (2004). *İş Hayatında Mükemmellik*, Birinci Baskı, Hayat Yayınları: İstanbul
- Şimşek, Nevin ve Mehmet Fidan (2005). *Kurum Kültürü ve Liderlik*, Birinci Baskı, Tablet Kitabevi: Konya